

ЯКІСТЬ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ – ГОЛОВНІ КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ МІСТА

Ломоносов Д.А., к.е.н., в.о. доцента кафедри економіки Херсонської філії Національного університету кораблебудування (Україна)

Ломоносов Д.А. Якість міського середовища та якість життя – головні критерії розвитку міста

У статті проаналізовані підходи до визначення поняття “розвиток міста” у різних галузях наукової та практичної діяльності. Розглянуто теорії міського способу життя, просторового розвитку та економічного розвитку як такі, що найбільше відповідають концепції дослідження міста як соціо-еколого-економічної системи. Керуючись отриманими результатами аналізу автор розглядає якість міського середовища та якість життя населення як головні критерії розвитку міста і, водночас, мірило ефективності муніципального управління. Саме вони, на думку автора, відповідають очікуванням громадян та відображають роль органів місцевого самоврядування у підтримці життєдіяльності міста на бажаному рівні. Показаний взаємозв’язок між рівнем комфорту і безпеки міського середовища та якістю життя громадян. Поняття “якість міського середовища” визначається як придатність усіх його компонентів задовольняти потреби людей у комфортному і безпечному проживанні, тимчасовому перебуванні, веденні поточної господарської та інвестиційної діяльності.

Ключові слова: місто, розвиток міста, якість життя, якість міського середовища.

Ломоносов Д.А. Качество городской среды и качество жизни – главные критерии развития города

В статье проанализированы подходы к определению понятия “развитие города” в различных отраслях научной и практической деятельности. Рассмотрены теории городского образа жизни, пространственного развития и экономического развития как такие, которые наиболее соответствуют концепции исследования города как социо-эколого-экономической системы. Именно они, по мнению автора, отвечают ожиданиям горожан и отражают роль органов местного самоуправления в поддержке жизнедеятельности города на желаемом уровне. На основании полученных результатов анализа автор рассматривает в качестве основных критериев развития города и, в то же время, меры эффективности муниципального управления качество городской среды и качество жизни граждан. Показана взаимосвязь между уровнем комфорта и безопасностью городской среды и качеством жизни. Понятие “качество городской среды” определяется автором как пригодность всех его составляющих к удовлетворению потребностей людей в комфортном и безопасном проживании, временном пребывании, ведении текущей хозяйственной и инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: город, развитие города, качество жизни, качество городской среды.

Lomonosov D. Quality of urban environment and quality of life as major criteria of the city development

The article is dedicated to definition of the notion “city development” in the theoretical and practical spheres. The theory of urban lifestyles, spatial development and economic development as being most relevant to the study of the concept of the city as a socio-ecological-environmental system are reviewed. Based on the analysis results the author considers quality of urban environment and quality of citizen’s life as major of the city development as well as a criterion of the municipal management efficiency. According to the author, they meet the expectations of citizens and reflect the role of local authorities in support of city life at the required level. The article also shows interdependence of the level of urban environment comfort and safety and quality of life of the inhabitants. The notion “quality of urban environment” is defined as ability of its components to meet demands of the human being in comfortable and safe accommodation, temporal residence, current economic and investment activity performance.

Keywords: city, city development, quality of life, quality of urban environment

Постановка проблеми. Сучасні міста – це одночасно, і “точки зростання”, і “точки біфуркації”; це території, де зосереджено основний інтелектуальний потенціал та культурні надбання, де формується переважна частка ВВП, створюються найбільші обсяги доданої вартості. Тут концентруються основні людські та фінансові ресурси і, водночас, зароджуються головні проблеми суспільства. Міста, безумовно, є плацдармом розвитку людства. Отже, забезпечення інтересів нинішнього та майбутнього покоління в усіх сферах життєдіяльності міст є однією із засадничих цілей міжнародного співтовариства. У процесі її досягнення вкрай важливо обрати такі критерії розвитку, які б цілком відповідали очікуванням громадян та відображали ключові призначення місцевої влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку міст досі є актуальними для економістів, у тому числі – Карого О.І., Макухи В.О., Мельник А.Ф., Монастирського Г.Л., Склярчук Н.І., соціологів – Вірта Л., Зімеля Г., Кастельса М., Тьонніса Ф., фахівців з державного управління – Васильєвої О.І., Шарова Ю.П. та представників багатьох інших галузей науки. Цьому присвячено також цілий ряд нормативних актів, прийнятих на рівні ООН, зокрема Декларація про міста та інші населені пункти в новому тисячолітті. Про нагальну необхідність вирішення комплексних проблем розвитку міських населених пунктів неодноразово наголошувалось і у щорічних Посланнях Президента України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України” до Верховної Ради України, його виступах на засіданнях Ради регіонів, низці програм діяльності Кабінету Міністрів України, програмах і стратегіях розвитку міст, а також щорічних планах дій щодо їх впровадження.

Мета статті. Зважаючи на вищевикладене, автор поставив собі за мету визначити критерії розвитку міста, які б максимально відображали міську сутність, розкривали різноманітні аспекти життєдіяльності міського співтовариства і відповідали очікуванням громадян та призначенню місцевих органів влади.

Результати дослідження. Результати контент-аналізу матеріалів досліджень, які опинилися у нашому розпорядженні, показали, що розвиток міста розглядається у різних аспектах: економічному, соціальному, соціально-економічному, екологічному, інноваційному, політичному, а також у контексті сталості. Проте найбільше уваги з боку дослідників сконцентровано на економічному розвитку [1, 2, 3, 4], а також на концепції сталого розвитку міста [5, 6].

На думку експертів проекту USAID в Україні [7], економічний розвиток – це процес “зміцнення конкурентної позиції міста, активізації його економічного зростання, підвищення добробуту, створення робочих місць, залучення інвестицій та поліпшення якості життя для усіх мешканців громади на основі стратегічного партнерства влади, бізнесу, сектору некомерційних установ та організацій та інших важливих складових частин громади”. При цьому метою економічного розвитку міста визначено збільшення інвестицій, за рахунок яких створюються нові робочі місця. Роль місцевої влади, як вважають експерти, полягає у сприянні залученню інвестицій, у тому числі, з-поза меж міста. Вважаємо, що кінцевою метою економічного розвитку міста, його найвищою ознакою, має бути поліпшення якості життя населення (те ж саме стосується соціального, екологічного, сталого, інноваційного розвитку). Виходячи з цієї тези, інвестиції слід розглядати як першоджерело загального піднесення міста.

Сталий розвиток поєднує у собі ознаки економічного, соціального та екологічного розвитку. Васильєва О.І. [5, с. 178] розглядає сталий розвиток міста як “постійне збалансоване функціонування міського поселення, спрямоване на створення повноцінного життєвого середовища для сучасного і наступних поколінь”. Створення такого середовища, як зазначає дослідниця, можливе за умов “раціонального використання ресурсів, технологічного переоснащення та реструктуризації підприємств; удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, інженерної інфраструктури міста; поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення; збереження і збагачення культурної спадщини”. Якщо погодитися з цією думкою, то одним із критеріїв розвитку міста можна вважати якість міського середовища, яка змінюється під впливом усіх складових соціо-еколого-економічної системи.

У контексті дослідження не видається зайвим урахувати думку безпосередніх учасників процесу управління на місцях щодо того, у чому саме проявляється розвиток міста. Результати опитування працівників органів місцевого самоврядування і виконавчої влади,

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

проведені за спеціально розробленою анкетною, дозволили з'ясувати, що 51 % респондентів одним із критеріїв розвитку міста вважають рівень життя населення: чим він вищий, тим більше підстав говорити про розвиток.

За результатами детального ознайомлення з існуючими теоріями розвитку міста, нами було виділено ті з них, які найбільше відповідають концепції дослідження міста як соціо-еколого-економічної системи. Їх усіх можна об'єднати у три групи: теорії міського способу життя; теорії просторового розвитку та теорії економічного розвитку (рис. 1).

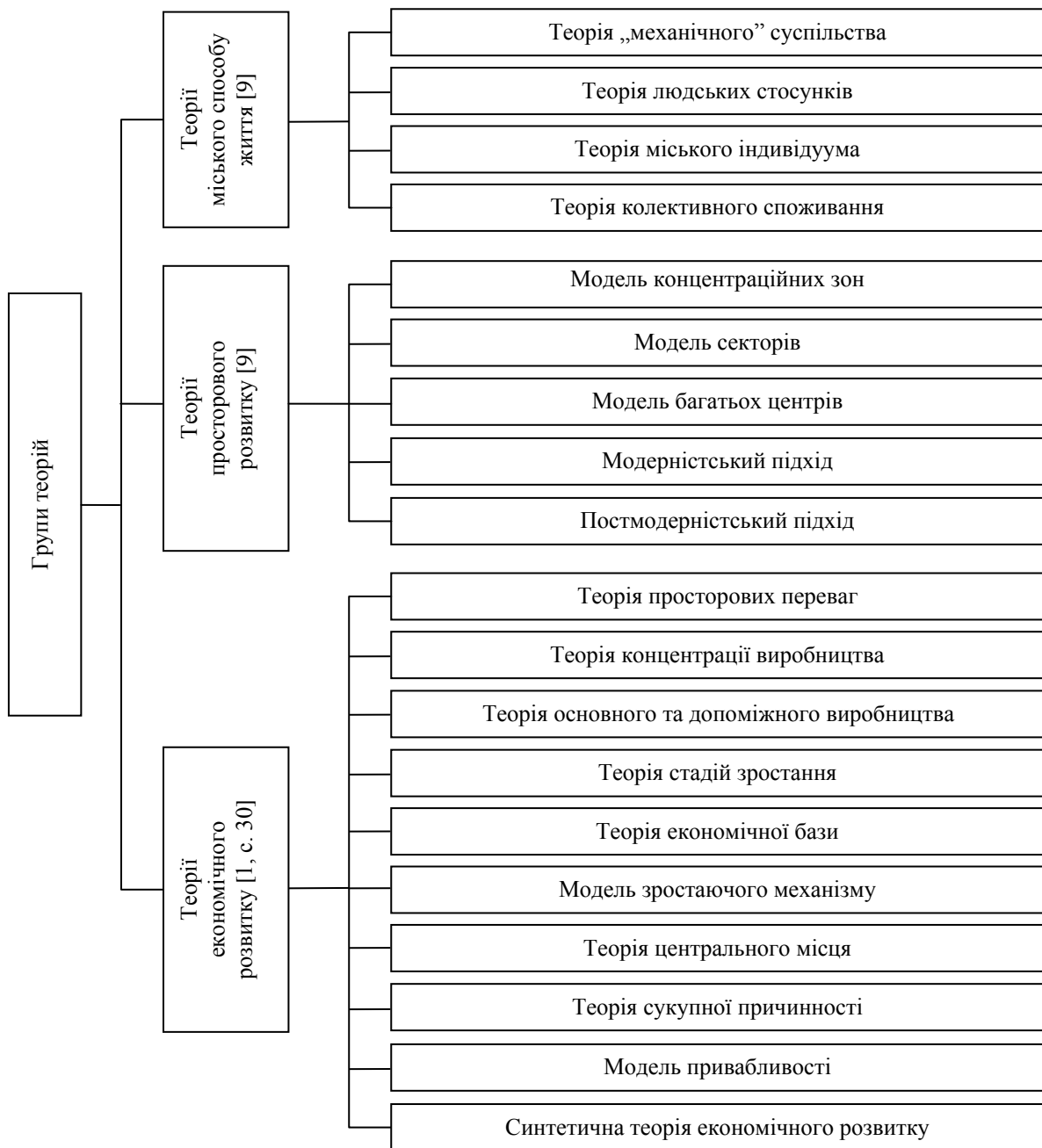

Рис. 1. Теорії розвитку міста

Кожна сукупність теорій розглядає розвиток міста в аспекті одного з його системоутворюючих елементів: населення, території та видів діяльності. Дослідження змісту теорій міського способу життя дозволило виділити найбільш суттєві ознаки останнього.

1. Кожен член міського співтовариства прагне отримати якомога більше особистих вигід (теорія “механічного” суспільства Тьонніса Ф.).

2. Для міського способу життя властиве послаблення родинних та сусідських зв'язків: відносини між людьми є нетривкими, мають тимчасовий характер, конкуренція переважає над співпрацею (теорія людських стосунків Вірта Л.).

3. Місто дає людині велику особисту свободу, можливість вибору занять та способу життя. Разом з тим, будучи частиною великої соціальної маси, особистість втрачає свою індивідуальність на тлі усього суспільства та у певний момент часу може відчувати власну мізерність. Як наслідок, виникають такі соціальні проблеми як алкоголізм, наркоманія, загострення криміногенної ситуації, суїцид (теорія міського індивідуума Зімеля Г.).

4. Компоненти міського середовища використовуються населенням для колективного споживання: помешкання, інженерні споруди та комунікації, місця відпочинку тощо. При цьому міські проблеми спричиняють появу суспільних рухів, в основі яких – боротьба за поліпшення умов життя (теорія колективного споживання Кастелса М.).

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Виходячи з вищенаведених ознак міського способу життя, розуміємо, що стрижневим напрямом у процесі управління розвитком міста має стати забезпечення максимально комфортних умов життєдіяльності для кожного жителя, його потреб у трудовій діяльності, спілкуванні та відпочинку.

Теорії просторового розвитку сконцентровані на міському середовищі, зокрема, на його зональній структурі. Серед них найбільшої уваги, з точки зору дослідження, заслуговують модерністська та постмодерністська теорії. Прихильники модернізму як напрямку в розвитку міст, що домінував у 80-х рр. XX ст., прагнули до найраціональнішого використання ресурсів території для того, аби найповніше забезпечити потреби громади. Вирішального значення при цьому надавалося простоті та функціональності планування міста. Проте, впровадження ідей модернізму на практиці мало негативні наслідки – висока стандартизація містобудування призвела до однотипності, монотонності забудови, втрати містами своєї самобутності. Яскравим прикладом цьому є “спальні райони” з багатопверховою панельною забудовою, що існують ледь не у кожному місті України та ряді країн Східної Європи. Для таких районів характерним є низький рівень розвитку соціальної інфраструктури, незадовільний стан інженерних мереж, високий рівень злочинності тощо [8].

Постмодернізм, як теорія розвитку міст, ґрунтується на трьох тезах про існування різних: людських потреб; способів висловлення цих потреб; форм організації міського простору. Головна ідея постмодерністської теорії розвитку міст – орієнтація на забезпечення потреб городян у комфортному середовищі та комунікаціях між людьми, зміцнення різних форм суспільного життя. Як на нас, маємо ще одне підтвердження на користь того, що розвиток міста має базуватися на створенні максимально комфортного середовища проживання та забезпеченні індивідуальних потреб населення.

Карий О.І. розглядає деякі базові, на думку дослідника, теоретичні концепції економічного розвитку міст. Кожна з них дозволяє на практиці вивчати зміст існуючих проблем та обирати різні можливі шляхи економічного піднесення міста. Цікавим є припущення, на якому ґрунтується концепція моделі привабливості: громади стануть ініціаторами розроблення програм і стратегій, щоб зробити свої території привабливими для інвесторів. Таким чином, прихильники концепції моделі привабливості наголошують на важливості використання засобів стратегічного управління для забезпечення розвитку міст. Розкриваючи зміст поняття “місцевий розвиток”, Карий О.І. отожднює його із розвитком міста [1, с. 26-27]. Місцевий розвиток автор розглядає як “процес змін у місцевій системі, який призводить до поліпшення якості життя зараз та у майбутньому кожного окремого мешканця цієї місцевості”. Стосовно наведеного формулювання маємо таку думку:

по-перше, поняття “місцевий розвиток” є значно ширшим за змістом, ніж “розвиток міста”, тож може вживатися і відносно інших адміністративно-територіальних одиниць (району, селища, села) або територій – регіону. Те ж саме стосується поняття місцевості, яке є більш абстрактним, на відміну від поняття “місто”.

по-друге, вважаємо слушною думку автора стосовно поліпшення якості життя як наслідку поточних змін. Слід визнати, що поліпшення якості життя є однією з головних ознак розвитку не лише міста, але й країни в цілому.

Склярук Н.І. [4, с. 20] формулює поняття розвитку міста обширніше за свого колегу: “розвиток міста є об’єктивно сформованою системою функціонування суб’єктів території (міста), заснованою на стійкому та збалансованому відтворенні соціально-економічного, природо-ресурсного, інноваційного, економічного та іншого потенціалів, спрямованих на підвищення якості життя населення і збільшення внеску муніципального утворення у національну економіку”. Як бачимо, авторка також акцентує увагу на підвищенні якості життя – у цьому випадку, як мети функціонування складових міста.

На нашу думку, розвиток – це процес перетворень, які супроводжуються покращенням якості об’єкта управління, набуття ним відповідності новим стандартам комфорту (виробничого, соціального, побутового). Розглядаючи такий об’єкт як місто, вважаємо, що не буде помилкою визнати критерієм його розвитку підвищення якості життя населення і саме за цим мірилом оцінювати результати діяльності органів муніципального управління. Маємо декілька аргументів на користь цієї пропозиції:

по-перше, громада є центральною складовою міста як системи. Без людей воно перетворюється хіба що у музей під відкритим небом;

по-друге, якість життя є похідною від станів, у яких перебуває ціла низка підсистем міста, у першу чергу, міського середовища. Приклад такої кореляції- покращення здоров’я городян внаслідок збільшення глибини очистки питної водопровідної води засобами впроваджених інноваційних технологій та модерних водоочисних споруд. Це призводить до зменшення ймовірності або навіть викорінення випадків інфекційних захворювань і автоматично відбивається на підвищенні якості життя.

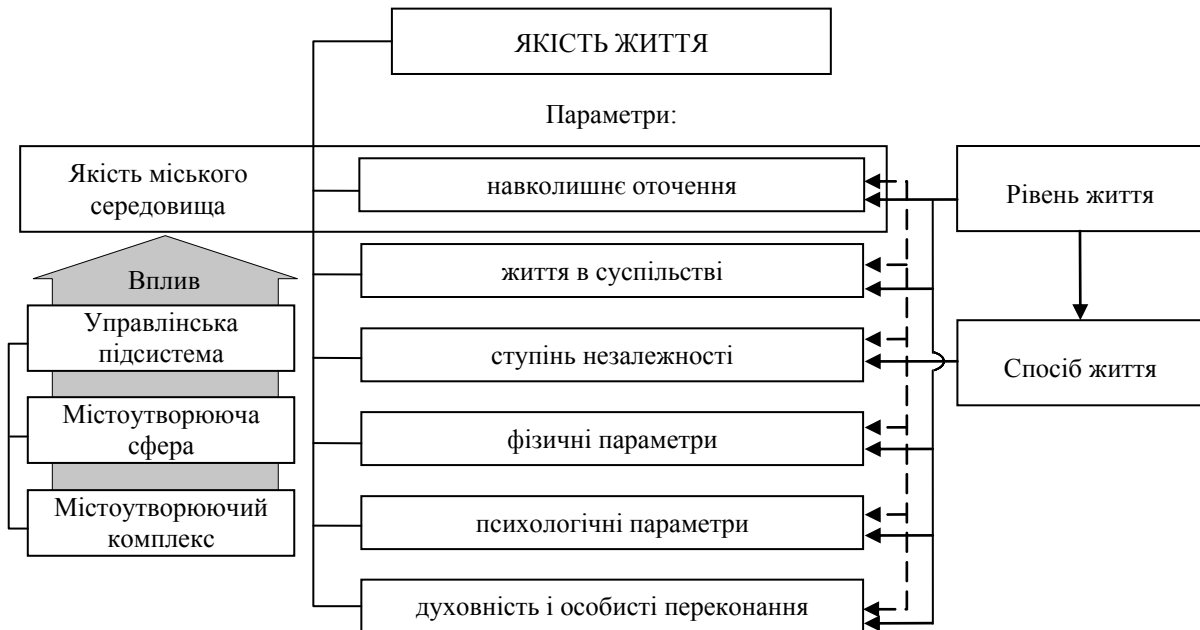

Рис. 2. Зв’язок між якістю життя та якістю міського середовища

Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ) пропонує оцінювати якість життя за сукупністю параметрів. Усі вони об’єднуються у такі групи [10]: навколишнє оточення, життя у суспільстві, ступінь незалежності, фізичні, психологічні параметри, духовність і особисті переконання. Навколишнє оточення включає в себе житлово-побутові умови, особисту безпеку людини, дозвілля, доступність до інформації та екологію. Кожен із цих параметрів характеризує стан міського середовища і може використовуватися для оцінки його якості.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Отже, ми бачимо прямий зв'язок між якістю життя і якістю міського середовища. Тому, досліджуючи розвиток міста, слід також враховувати якість міського середовища як основну складову якості життя городян.

Людина обирає місце з позиції максимізації зручностей для життєдіяльності за цілим рядом критеріїв. До них слід віднести: житлові умови, можливість знайти роботу (відкрити власний бізнес, інвестувати кошти), скористатися якісними послугами, добре відпочити, дихати свіжим повітрям. Усі вони є ознаками якості міського середовища і водночас виступають параметрами якості життя. Тож маємо додатковий аргумент на користь гіпотези про зв'язок між якістю міського середовища та якістю життя населення. При цьому, під якістю міського середовища розуміємо придатність усіх його компонентів задовольняти потреби у комфортному і безпечному проживанні, тимчасовому перебуванні, веденні господарської та інвестиційної діяльності.

Через вплив на якість міського середовища змінюються умови для постійного проживання і тимчасового перебування, умови господарської діяльності, інвестиційний клімат тощо. Дія на інші параметри якості життя має непрямий характер і залежить від ступеня впливу на навколишнє оточення. Наприклад, приймаючи рішення щодо створення нових або упорядкування існуючих зон рекреації, органи місцевого самоврядування тим самим сприяють поліпшенню умов відпочинку городян; забезпечуючи високу якість комунальних послуг, сприяють підвищенню фізичного комфорту; власники та менеджери підприємств, поліпшуючи умови праці, впливають на фізичні та психологічні параметри якості життя найманих працівників.

Непоодинокі випадки, коли якість життя ототожнюють із категорією "рівень життя". Не думасмо, що такі пропозиції є слухними. З нашого погляду, кардинальна відмінність між ними полягає у тому, що якість життя є поняттям, більш широким за змістом. Воно несе у собі різноманітні неекономічні ознаки, зокрема такі, як морально-психологічний клімат, душевний комфорт, особисте сприйняття людиною (певними спільнотами) свого місця у житті залежно від системи цінностей, культурних особливостей та у зв'язку з її цілями, очікуваннями, турботами.

Як показано на рис. 2, категорія якості взаємопов'язана із рівнем та способом життя, який є відображенням звичок, традицій, стереотипів поведінки, що формують взаємозалежність між індивідом і його оточенням. Тож спосіб життя корелює з такими параметрами якості життя як духовність і особисті переконання, життя в суспільстві та ступінь незалежності, психологічним та фізичним станом. Спосіб життя може визначати окремі складові якості життя, наприклад, рівень здоров'я населення.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, маємо підстави для висновку, що місту, як динамічній соціо-еколого-економічній системі, притаманні процеси різного характеру. Разом з тим, бажаний результат усіх змін, якого мали б прагнути керівникам міських територіальних громад, розвиток, зміст якого відбивається у поліпшенні якості міського середовища, що в результаті має призводити до підвищення стандартів життя населення. Разом з тим, бажаний результат усіх змін, якого слід прагнути керівникам міста у процесі управління, є доволі виразним. Ним є розвиток, зміст якого відбивається у поліпшенні якості міського середовища, що в результаті має призводити до підвищення якості життя населення. Саме таке бачення розвитку міста важливе не лише з позиції його мешканців, але і з точки зору органів місцевого самоврядування. Адже основне призначення місцевої влади – діяти від імені та в інтересах громадян. За таких умов, поліпшення якості міського середовища та підвищення якості життя людей сприяє зростанню довіри до очільників з боку городян.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Карий О. І. Стратегічне планування розвитку міста / О. І. Карий. — Львів : ЗУКЦ, 2007. — 317 с.
2. Вакулєнко В. М. Стратегічне планування економічного розвитку великого міста як інструмент підвищення ефективності його управління : дис. канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.04 – міське самоврядування / Вакулєнко Володимир Миколайович. — К., 2003. — 200 с.
3. Місто та економіка (або місцевий економічний розвиток) : посібник для працівників органів місцевого самоврядування / [укладач О. С. Парфенюк]. — К. : Академпрес, 2003. — 152 с. : іл. — Бібліогр. : с. 146—149.
4. Склярук Н. І. Формування стратегії розвитку економіки малих міст в контексті ринкових реформ : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка / Склярук Наталя Іванівна. — Х., 2003. — 219 с.
5. Васильєва О. І. Управління соціально-економічним розвитком монофункціональних міст України : дис. ... канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.04 – міське самоврядування / Васильєва Олександра Іллівна. — К., 2004. — 214 с.
6. Сальдо В. В. Формування та розвиток економічної структури великого міста : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Сальдо Володимир Васильович. — Львів, 2008. — 181 с.
7. Звіт про результати дослідження стану місцевого економічного розвитку в Україні [Електронний ресурс] // ЕРМ Україна [Місцевий економічний розвиток міст]. — Режим доступу: <http://www.site50.tangram-studio.com/ukr>.
8. Спальные районы – проблема всей Европы / Либор Кукал [Электронный ресурс] // Сайт Радио Прага [Рубрика «Радиогазета»]. — Режим доступа: <http://www.radio.cz/ru/rubrika/radiogazeta/spalnye-rajony-problema-vsej-evropy>.
9. Танчин І. З. Соціологія : навчальний посібник [Текст] / І. З. Танчин — 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2007. — 351 с. ; [Електронний ресурс] // Бібліотека Українських Підручників. Соціологія. — Режим доступу: http://www.pidruchniki.ws/17810409/sotsiologiya/sotsiologiya_-_tanchin_i3.
10. Як виміряти якість життя громадян країни? [Електронний ресурс] // УНІАН – Здоров'я. — Режим доступу: <http://www.health.unian.net/ukr/detail/190061>.

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРНЫХ ОБЪЕКТОВ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Маловичко А.С. к.э.н., доцент кафедры экономической теории Донецкого национального университета экономики и торговли им. М. Туган-Барановского (Украина)

Маловичко А.С. Проблемы финансирования инфраструктурных объектов в Европейском Союзе

Статья посвящена проблемам прикладной экономики, связанным с потребностями в значительном финансировании инфраструктурных объектов в странах Европейского союза. Учитывая масштабность спроса, что измеряется десятками и сотнями миллиардов евро, национальные органы власти сталкиваются с трудностями из-за невозможности удовлетворения необходимого объема инвестиций из-за низкого уровня причин, как было рассмотрено в статье. Предложено разделить эти причины на четыре группы - непрогнозируемый или прогнозируемый низкий уровень спроса инвесторов на государственные облигации, стоимость позитивного капитала с учетом всех рисков, национальные и/или транснациональные ограничения на уровень дефицита в бюджете и ограничения в фискальной политике. С другой стороны, частные инвесторы сталкиваются с проблемами временной неопределенности и рыночных рисков, суть которых также представлена в статье. На первый взгляд, решением проблемы может стать частно-государственное партнерство, основные виды которого описаны - BOT, BOOT, BTO, BOO, BOMT, DBOOT и DBFO.

Ключевые слова: инфраструктурные объекты, инвестиции, государственный сектор, частные инвесторы, частно-государственное партнерство.

Маловичко А.С. Проблемы финансирования инфраструктурных объектов в Европейском Союзе

Статья посвящена проблемам прикладной экономики, связанным с потребностями в значительном финансировании инфраструктурных объектов в странах Европейского союза. Учитывая масштабность спроса, измеряемого в десятки и сотни миллиардов евро, национальные органы власти испытывают трудности с удовлетворением требуемого объема инвестиций по ряду причин, которые рассмотрены в статье.